

**TURKIYA SOLIQ TIZIMI VA UNING O`ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI**

Qo`ziyev Og`abek SamIS

XIM-123 guruh talabasi

Turayev Alijon

SamISI "Investitsiya va innovatsiyalar"

kafedrasi katta o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Turkiya davlatining soliq tizimi-uning rivojlanish tarixi, soliq stavkalari va xususiyatlari, shuningdek, mamlakatda amalga oshirilayotgan soliq tizimiga oid islohotlar va erishilgan natijalarga to`xtalib o`tilgan.

**Kalit so`zlar:** Soliq tizimi, soliq, soliq stavkalari, daromad solig`i, ijtimoiy soliq.

Аннотация: В данной статье речь идет о налоговой системе турецкого государства - истории ее развития, налоговых ставках и особенностях, а также реформах налоговой системы, проводимых в стране, и достигнутых результатах.

Ключевые слова: Налоговая система, налог, налоговые ставки, подоходный налог, социальный налог.

Annotation: This article discusses the tax system of the Turkish state - its history of development, tax rates and features, as well as the reforms and results achieved in the country regarding the tax system.

Keywords: Tax system, tax, tax rates, income tax, social tax.

Kirish.

Soliq - davlat yoki u vakolat bergan boshqa jamoat tashkilotlari jismoniy va yuridik shaxslardan o'ziga yuklangan vazifalarni bajarish uchun, ma'lum qoidalarga muvofiq, yuridik algebraga muvofiq, ma'lum qoidalarga muvofiq tekinga oladigan iqtisodiy qadriyatlaridir. Ushbu ta'rifga kiritilgan har bir element soliqning alohida xususiyatiga / tabiatiga ishora qiladi. Shu nuqtai nazardan, soliq;

- U soliqqa tortish vakolatiga ega bo'lgan qonuniy organ tomonidan olingan bo'lsa,
- Vebren olinadi; turli yo'llar bilan soliq to'lamaslik yoki soliq qonunchiligini buzish jinoyat hisoblanadi va bu jinoyatni sodir etgan shaxslar qonun doirasida jazolanadi,
- O'zboshimchalikdan uzoqda, ma'lum qoidalar asosida olinadi; soliqqa tortishning qonuniy chegaralari konstitutsiya, qonunlar va boshqa huquqiy jamg'armalar orqali belgilanadi, bu qonuniylik printsipli deb ataladi.

Tadqiqot va izlanishlar tahlili.

Turkiya soliq tizimiga umumiy nazar tashlasak, daromad, chiqim va boylik unsurlarining soliqqa tortilishi ko'rinadi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, daromad va boylikdan olinadigan soliqlar to'g'ridan-to'g'ri, xarajatlardan olinadigan soliqlar esa egri soliqlar guruhiga kiradi. Turkiyada egri soliqlar jami soliq tushumlarining qariyb 70 foizini tashkil etar ekan, soliq tushumlarining 30 foizi to'g'ridan-to'g'ri soliqlardan olingani ko'rinib turibdi.

Turkiya soliq tizimini tashkil etuvchi soliqlarni daromad, xarajat va boylik soliqlari deb uch guruhga ajratsak, tizim tarkibidagi asosiy soliqlarni quyidagicha tasniflash mumkin;

I - daromad solig'i

- Daromad solig'i
- Korxona daromad solig'i

II- Xarajatlarga solinadigan soliqlar

- Qo'shilgan qiymat solig'i
- Maxsus iste'mol solig'i
- Bank va sug'urta operatsiyalari bo'yicha soliq
- Maxsus aloqa solig'i
- Tasodifiy soliq o'yinlari
- Pochta markasi
- Bojxona to'lovi
- Munitsipal soliqlar

II- Boylik soliqlari

- Meros va transfer solig'i
- Mulk solig'i
- Avtotransport solig'i

Daromad solig'i-Daromad solig'i kodeksi daromadlari "jismoniy shaxsning kalendar yilidagi daromadlari va daromadlarining sof miqdori" sifatida belgilanadi va soliqqa tortiladigan daromadning elementlari nimalardan iborat ekanligini alohida sanab o'tadi. Shunga ko'ra, quyidagi daromad va xarajatlar daromad sifatida tan olinadi va soliqqa tortiladi;

- Tijorat daromadlari,
- Qishloq xo'jaligi daromadlari,
- To'lovlar,
- O'z-o'zini ish bilan ta'minlaydigan daromadlar,
- Ko'chmas mulk kapital kreditlari, - qimmatli qog'ozlar kapital kreditlari,
- Boshqa daromadlar va xarajatlar.

Korporativ daromad solig'i-Korporativ soliqning predmeti - korporatsiyalarning daromadlari. Korxona daromadi daromad solig'i ob'ektiga kiruvchi daromad elementlaridan iborat. Boshqacha qilib aytganda, daromad elementlari, agar ular jismoniy shaxslar tomonidan olingan bo'lsa, daromad solig'iga tortiladi, yuridik shaxslar esa bir xil daromadlar muassasa tomonidan olinadigan bo'lsa.

Qo'shilgan qiymat solig'i-Qo'shilgan qiymat solig'i oxir-oqibat iste'molchilar tomonidan to'lanadigan soliqdir. Dastlab ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar tomonidan to'langan soliqning butun miqdori oxirgi bosqichda iste'molchini aks ettirdi. Qonuniy soliq to'lovchilar nomini olgan ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar; xaridlari uchun to'laydigan soliqni sotishdan olinadigan soliqlar bilan qoplash; ortiqcha soliqni soliq idorasiga topshirish. Bu odamlar, ma'lum ma'noda, kollektor sifatida xizmat qiladi. Ko'zgu mexanizmining so'nggi halqasini tashkil etuvchi yakuniy iste'molchilar qo'shilgan qiymat solig'ining haqiqiy soliq to'lovchilari hisoblanadi.

Maxsus iste'mol solig'i-Xususiy iste'mol solig'i qo'shilgan qiymat solig'i kabi tarqalgan iste'mol solig'i xususiyatiga ega emas. U barcha tovarlar bo'yicha emas, balki

faqat to'rtta ro'yxat shaklida qonunda ko'rsatilgan ayrim tovarlar bo'yicha olinadi. Xizmatlar soliq predmetiga kiritilmaydi.

Bank va sug'urta operatsiyalari bo'yicha soliqning predmeti-Qaysi shaklda va qanday nomda bo'lishidan qat'i nazar, "banklar va sug'urta kompaniyalari tomonidan pul evaziga amalga oshirilgan barcha operatsiyalar" soliq predmeti hisoblanadi. Bu va shunga o'xshash operatsiyalarni bank va umuman sug'urta xizmatlari deb atash mumkin. Masalan, bank tomonidan talab qilinadigan pul o'tkazmalari, cheklar mavjudligini so'rash, kafolat xati berish, mijoz nomidan chek yoki vekselni inkasso qilish bank operatsiyalari hisoblanadi.

Avtotransport solig'i-Turk Soliq tizimidagi boylik soliqlaridan biri bo'lgan avtotransport solig'i boylikning barcha elementlarini emas, faqat qonunda sanab o'tilgan avtotransport vositalarini qamrab olganligi sababli maxsus boylik solig'i hisoblanadi.

Maxsus aloqa solig'i-Bu mobil telefonlar, radio va teleko'rsatuvlar kabi elementlardan olinadigan soliq turidir. Ushbu soliqqa tortiladigan elementlarni eng yaxshi tarzda saqlab qolish uchun soliqlar olinadi.

Soliq Imtiyozlari va Xayriya:

- **Soliq imtiyozlari:** Turkiyada ba'zi soliq turlari uchun imtiyozlar mavjud. Masalan, xayriya tashkilotlariga berilgan mablag'lar soliqdan ozod qilinishi mumkin. Shuningdek, ba'zi turdagi sarmoyalar va biznes faoliyatlari uchun ham imtiyozlar mavjud.
- **Xayriya va ijtimoiy yordam:** Xayriya tashkilotlari uchun soliq imtiyozlari va davolash xarajatlarini kamaytirish uchun maxsus imkoniyatlar mavjud.

Bojxona boji-Bu mamlakat chegarasiga kelgan mahsulotlar uchun talab qilinadigan soliq turidir. Soliqlarni to'lash mahsulotlarning erkin harakatlanishi va soliqning yuzaga kelishiga olib keladigan operatsiyalar bojxona deklaratsiyasini rasmiylashtirish bilan amalga oshiriladi.

Soliq Tizimining Muammolari va Tadqiqotlar:

- **Soliq to'lovchilarni ro'yxatga olish va nazorat qilishdagi qiyinchiliklar:** Ba'zi soliq to'lovchilari soliqdan qochish yoki to'lamaslikni afzal ko'rishadi, bu esa davlatning soliq yig'ish tizimiga ta'sir qiladi.

- **Soliqni optimallashtirish va soddalashtirish:** Soliq yig'ish jarayonlarini yanada soddalashtirish va zamonaviylashtirish maqsadida ko'plab islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xulosa.

Turkiya soliq tizimi rivojlanayotgan bo'lib, iqtisodiy o'sish va davlat moliyaviy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Ushbu tizim, shuningdek, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va soliq yig'ishning samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan islohotlar bilan yangilanadi. Bundan tashqari mamlakatning yuqori iqtisodiy ko'rsatkichlar qayd etishida yuqorida sanab o'tilgan soliq turlarining ham o'rni beqiyos.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

"**Turkish Taxation System**" by Yılmaz Bayar

"**Turkish Tax Law**" by Abdurrahman Yılmaz

"**The Impact of Taxation on Economic Growth in Turkey**"

Turkiya Soliq Boshqarmasi (Revenue Administration of Turkey) veb-sayti

"An Overview of the Tax System in Turkey" OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)